

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yılı: 2024/Güz, Sayı: 7

ISSN 2792-0879

Nahîfî'nin Mesnevi Tercümesinde Sebk-i Hindî Etkisi*

İsmail Murat SOYER**

Öz

Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin dünyaca tanınmış eseri Mesnevi, Farsça kaleme alınmasına rağmen gerek edebî ve sanatsal yönü gerek muhtevası ile Türk kültür ve edebiyatını derinden etkilemiş en önemli kaynaklardandır. Mesnevi'nin Türkçeye kazandırılması hususunda çeşitli girişimler olsa da tercüme bölümleri de içeren şerhleri bir yana bırakırsak, oldukça hacimli ve sanatlı olan eserin tamamının tercümesi ancak 18. yüzyıl şairlerinden Süleyman Nahîfî tarafından gerçekleştirilir. 1730 yılında tamamlanan manzum tercüme, kendisinden sonraki Mesnevi tercümeleri için de bir örnek teşkil eder. Nahîfî'nin kullandığı çeviri yöntemi, eserin mukaddimesinde de belirtildiği üzere, genellikle kaynak metni kelimesi kelimesine tercüme etmek yerine, her bir beyitin ifade ettiği anlamı olabildiğince koruyarak manzum bir metin oluşturma çabası şeklinde ifade edilebilir. Bu durum, şairin kaynak metni kurarken sanatını yansıtacak şekilde kişisel tasarrufta bulunmasını ve ister istemez etkisinde kaldığı dil ve söyleyiş üslubunu da metne yansıtmasını kaçınılmaz hâle getirir. Bu makalede, Klasik şiirimizde farklı kollarda gelişen Sebk-i Hindî içinde, Nabi ekolünün izinde hikemi şiirleriyle tanınan Nahîfî'nin oldukça rağbet görmüş Manzum Mesnevi tercümesi; Sebk-i Hindî'nin dil ve lafız özellikleri bakımından incelenmiştir. Tespit edilen örneklerde üsluba ait etkiler belirtilerek çalışmada sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Nahîfî, Mesnevi Tercümesi, Sebk-i Hindî

18. yüzyıl şairlerinden Süleyman Nahîfî (ö. 1738), Klasik Türk Edebiyatı'na kazandırdığı birçok manzum ve mensur eseri arasında en çok Mesnevi tercümesi ile tanınır. "Terceme-i Mesnevi li-Nahîfî" adını verdiği eseri, edebiyatımızda Mesnevi'nin tamamının manzum olarak Türkçeye ilk tercümesidir (URL-1, s. 297). Güzel bir İstanbul Türkçesiyle kaleme alınan eserde Mesnevi, kendi vezninde beyit beyit tercüme edilmiştir. Her cildin başına eklenen mukaddimelerde tercümenin yazılış safahatını takip etmek mümkündür. Nahîfî, eserin 1. cildinin mukaddimesinde tercüme konusundaki görüşleri ve kullandığı tercüme usulü hakkında açıklamalarda bulunur. Sadece sözlük anlamı verilerek yapılacak bir tercümenin yanlış anlamalara sebep olacağını belirtir. Bu nedenle kelimesi kelimesine bir tercüme yapmaktan çok beyitte anlatılan mananın kendi seçtiği kelimelerle Türkçeye tercüme edilmesi usulünü benimsediğini ifade eder (Çelebioğlu, 1967, s. 4). Nahîfî'nin tercih ettiği bu yöntem, ona çeviride kelimeleri seçerken üslubunu yansıtacak bir tasarrufta bulunma imkânı vermiştir. Nahîfî, üslup bakımından Sebk-i Hindî'nin önde gelen temsilcilerinden biri sayılmasa da bir devir üslubu olarak bu akımdan etkilenmiştir (URL-1 s. 297-299; URL-2; Aypay, 1992, s. 36-37).

* Geliş tarihi: 12.09.2024

Kabul Tarihi: 29.10.2024

Atf: Soyer, İ. M. (2024). Nahîfî'nin Mesnevi Tercümesinde Sebk-i Hindî Etkisi. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 7: 24-41.

** Doktora öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ANKARA/TÜRKİYE, E-posta: ismail.soyer@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0003-1730-1734

16. yüzyılda İran'da ortaya çıkan, akabinde Babür Devleti'nin hâkim olduğu Hindistan'da gelişen Sebki Hindî, 17. yüzyıldan itibaren Klasik Türk şiirini de etkileyen bir edebî üsluptur. Şiirde anlamın ön plana çıkarılması, anlaşılması güç, ince, derin ve girift anlamların tercih edilmesi, hayal unsurlarına yer verilmesi, daha önce kullanılmamış mazmunların kullanılması ve çekilen ıstırap ve sıkıntıların mübalağalı bir şekilde dile getirilmesi Sebki Hindî'nin öne çıkan özelliklerindedir. Şairler ince ve zarif hayallerini anlatabilmek için mübalağa, tezat, irsal-i mesel sanatlarına çokça yer vermiş, anlaşılması güç teşbih ve istiareler kullanmışlardır. Ayrıca yeni ve orijinal manaların ifade edilmesi için de Farsça kelimelerin çokça kullanıldığı iç içe geçmiş tamlamalarla süslü yeni bir şiir dili oluşturmuşlardır (İpekten, 2018, s. 66-70). Bununla birlikte bu üslubun temsilcisi sayılan şairlerde bile Sebki Hindî'ye ait bütün ayırt edici özelliklerin gözlenmesi mümkün olmamıştır. Söz gelimi Nefî'de mübalağa sanatının kullanılması ön plana çıkarken Nailî'de ıstırap ve anlaşılması güç hayallere çokça yer verilmesi dikkati çeker. Nabi ve onun takipçilerinde ise hikemî söyleyişe önem verilmiştir (URL-3, s. 253-255).

17 ve 18. yüzyıl şairlerinden şiirlerinde Sebki Hindî'ye ait kimi özellikleri yansıtanların tamamını Sebki Hindî temsilcisi saymak isabetli bir yaklaşım olmaz. Ancak bu üslubun temsilcisi sayılmayan şairlerin eserlerinde Sebki Hindî'ye ait tespit edilen özellikler, üslubun Klasik edebiyatımızdaki etkisinin kapsamını ve derinliğini göstermesi bakımından önemlidir. Sebki Hindî'ye ait özellikleri tercüme eserlerde de tespit etmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, Nahîfî'nin Mesnevi tercümesinde Sebki Hindî'ye ait etkilerin araştırılmasıdır. Söz konusu eser bir tercüme olduğu için Sebki Hindî'ye ait şekil, ahenk, mana ve muhtevaya ait özellikler araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Eserde yalnızca Sebki Hindî'nin dil ve lafız özellikleri araştırılmıştır. Eserin hacminin büyüklüğü göz önüne alınarak araştırmanın örnekleme olarak tercümenin 1. Cildi belirlenmiştir. Yöntem olarak metnin taranarak Sebki Hindî'nin dil ve lafız özelliklerini yansıtan beyitlerin örnek verilmesi benimsenmiştir. Bu beyitlerde tespit edilen üslup özelliğine göre gerekli görülenler Farsça kaynak metin, metnin kelimesi kelimesine tercümesini içeren A. Avni Konuk'un ve Veled Ç. İzbudak'ın Mesnevi çevirileri ile karşılaştırılarak Nahîfî'nin tercüme yöntemine de değinilmiştir. Bu bağlamda eserdeki üslup etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. Türk Edebiyatında Sebki Hindî ve Özellikleri

Sebki Hindî, 16. yüzyılın başlarında İran coğrafyasında ortaya çıkan, akabinde Hint ve Osmanlı sahasına yayılarak 18. yüzyılın sonuna kadar söz konusu bölge şairlerinin şiir ve edebiyat anlayışında etkili olan bir edebî üsluptur. Türklerin İran coğrafyasında kurdukları köklü ve büyük devletlerden biri olan Safeviler'in devletin resmî dinî görüşü olarak On İki İmam Şiiliği benimsemeleri sonucu ortaya çıkan kısıtlayıcı dinî ve siyasi havanın etkisiyle bunalan şairlerin, kendilerine kucak açan Hindistan'daki Babür devletinde klasik üsluptan farklı olarak geliştirdikleri bu üslup, 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı şairleri tarafından da benimsenmiştir (İpekten, 2018, s. 66-67). Sebki Hindî, Klasik edebiyatımızda

Sâib-i Tebrizî ve Kelîm-i Kâşânî tarafından temsil edilen “itidalî” kol ile Şevket-i Buhârî ve Bîdil-i Dihlevî tarafından temsil edilen “ifratî” kol etkisinde iki farklı yönde etkisini göstermiştir. Sâib-i Tebrizî'nin çizgisini benimseyen şairler, yeni teşbih, istiare ve mazmunlar kullanırken anlam kapalılığından uzak, anlaşılır ve günlük konuşma diline yakın bir şiir dilini benimsemiştir. Gündelik hayata ait kavramları şiire taşıyan şairlerin, hikmetli söyleyişe önem verdikleri görülür. Şevket-i Buhârî çizgisinde eser veren şairler ise klasik üslupta var olmayan hayal unsurlarına önem vermiş; aşk, tasavvuf ve ıstırap temalarının işlendiği, zor anlaşılan girift bir anlatımı benimsemişlerdir (Özyıldırım, 2006, s. 144-145). Edebiyatımızda “Sâibâne” söyleyiş adı verilen itidalî kolu benimseyenler arasında Nâbî ve onun takipçileri sayılan Koca Ragıp Paşa, Seyyid Vehbi, Nedim, Tecellî sayılabilir. “Şevketâne” söyleyişi benimseyen ifratî çizginin başlıca temsilcileri ise Fehim-i Kadîm, İsmetî, Neşâtî, Nâilî ve Şeyh Gâlib'dir. 17 ve 18. yüzyıl şairleri arasında eserlerinde Sebki Hindî'nin kimi özelliklerine yer verenlerin tamamının bu üslubun temsilcisi olarak ifade etmek doğru olmaz. Dönem şairleri içinde Sebki Hindî'nin temel özelliklerinin çoğuna yer verenlerin yanı sıra üslubun yalnızca bazı özelliklerini benimsediği anlaşılabilirler de vardır (Babacan, 2012, s. 475-476). Sebki Hindî, İran Edebiyatı'nda olduğu gibi Türk Edebiyatı'nda da bir bütünlük göstermeyen ve kendi içinde çeşitlilik taşıyan bir yapıda karşımıza çıkar. Üslup temsilcisi sayılmayan şairlerin eserlerinde Sebki Hindî'ye ait özelliklerin görülmesi, üslubun edebiyatımıza olan etkisinin ortaya koyması bakımından önemlidir (Mum, 2006, s. 120).

Klasik edebiyatımızda Sebki Hindî'ye ait tespit edilen çok sayıda şekil, dil ve anlam özellikleri vardır. Genel olarak Sebki Hindî'de, Klasik üsluptan farklı olarak anlamın söze hâkim olduğu bir söyleyiş benimsenmiştir. Hayal unsuruna önem verilerek anlamda derinleşme hedeflenmiş ve daha önce kullanılmamış mazmunlar kullanılmıştır. İnce ve zarif hayallerin, girift anlamların ifade edilmesi amacıyla kolay anlaşılmayan, daha çok Farsça kelime ve terkiplerin kullanıldığı yeni bir şiir dili meydana gelmiştir (Mum, 2019, s. 405). Şiirde orijinal teşbih, istiare ve mazmunlar kullanırken mübalağaya, somut ve soyut kavramların bir arada kullanıldığı genişletilmiş tamlamalara ve hiss-i amîzî adı verilen çoklu duyuların bir arada kullanılmasına çokça yer verildiği görülür. Yeni mazmun arayışlarının bir sonucu olarak şiirde günlük konuşma diline ait tabirler, atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir. Bu durum dilde bir sadeleşme eğilimi ortaya çıkarmıştır. Nazik bir şiir dili kullanmayı amaçlayan şairler, arkaik kelimelere itibar etmemiş ancak şiirde Arapça ve Farsça kelimelere çokça yer vermişlerdir. Şiirin anlam boyutunda elem, ıstırap ve karamsarlık temasına yer verildiği, şairlerin iç dünyalarına yöneldikleri ve bu bağlamda tasavvufa ait içeriklerin şiire taşındığı görülür (Babacan, 2012, s. 143-173).

2. Nahîfî ve Manzum Mesnevi Tercümesi

18. yüzyılın önde gelen şairlerinden biri de Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin meşhur eseri Mesnevi-i Mânevi'nin tamamını aynı vezinle manzum şekilde Türkçeye tercüme eden Nahîfî'dir (Aypay, 1992, s. 3). Asıl adı Mehmed Süleyman olan Nahîfî, kesin olmamakla birlikte 1076/1665-1666'da İstanbul'da

doğmuştur. Kendi devrinde hikemî tarzda yazdığı şiirleri, Arapça ve Farsçaya olan hakimiyeti ve bu dillerden yaptığı tercümeleriyle hem ilim hem de edebiyat çevrelerinde büyük saygı gören bir şairdir. Dinî-tasavvufî karakterde kaleme aldığı lirik şiirleri ile haklı bir şöhrete kavuşmuştur (Horata, 2019, s. 511). Bursalı Mehmet Tahir, Nahîfi'yi “İstanbullu şairlerin yaratılıştan getirdiği (şairlik) kudreti bakımından en büyüğü” olarak nitelendirir. Mesnevi tercümesi için de “adını ebediyyen yaşatmağa vesile olan eseri” şeklinde övgüyle dolu bir değerlendirmede bulunur (Bursalı Mehmet Tahir, 2016, s. 885). Divanında Hz. Muhammed sevgisi ile yazdığı naatların çokluğundan dolayı “şair-i nu'ût” olarak tanınır. Hz. Peygamber için kaleme aldığı Mevlîdü'n-Nebî, Hicretü'n-Nebî, Mi'racü'n-Nebî ve Hilyatü'l-Envâr adlı eserlerinin yanında özellikle Kaside-i Bürde için yaptığı Arapça, Farsça ve Türkçe tahmisleri, şairin ilmî ve edebî alandaki yetkinliği ile kıymetinin yanında şairin bu üç dildeki tasarruf seviyesini sergilemesi bakımından da güzel örneklerdir. Bu eserlerle birlikte Nahîfi'nin kütüphane kayıtlarında on dokuzu manzum sekizi mensur olmak üzere yirmi yedi eseri bulunmaktadır (Uzun, 2006).

Nahîfi'nin tanınmasına vesile olmuş en önemli eseri, “Terceme-i Mesnevi li-Nahîfi” adını verdiği manzum Mesnevi-i Şerif tercümesidir. Eser, Mesnevi'nin tamamının aynı vezinle manzum Türkçe tercümesi olması bakımından edebiyat tarihimizdeki ilk eserdir (Uzun, 2006). Nahîfi'den önce de Mesnevi'yi tercüme etmek için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların ilki Muînî'nin 2. Murat'ın istediği üzerine başladığı ancak yalnızca 1. cildin tercümesini tamamlayabildiği iki ciltlik eseri Mesnevi-i Murâdiyye'dir. Diğer eser ise 17. yüzyıl şairi Nazmî-i Halvetî'ye ait Mesnevi'nin yalnızca ilk cildinin kendi vezniyle manzum tercümesi hüviyetindeki Sırr-ı Mesnevi adlı eserdir (Topal, 2007, s. 42-43). Bu çalışmalarda Mesnevi'nin tamamı tercüme edilmemiştir.

Nahîfi, tercümesine 1124/1712 yılında başlar. Çeşitli aksaklıklar nedeniyle çalışmasına ara verse de eserin ilk ciltlerini beğendiği ve takdir ettiği anlaşılan Padişah 3. Ahmet'in ve devrin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın teşviki ile tercümesini tamamlar (Çelebioğlu, 1967, s. 4-5). Eserin, en önemlisi İstanbul Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde bulunan, 14 yazma nüshası tespit edilmiştir (Aypay, 1992, s. 13). Eserin, 1851 yılında, Mısır Bulak Matbaasında Farsça kaynak metin ve yazma metin yan yana olacak şekilde tıpkı basımı da yapılmıştır. Eser, Âmil Çelebioğlu tarafından 1967 yılında matbu nüshanın 7. cildini hariç tutularak üç cilt hâlinde yayımlanmıştır. Çelebioğlu, tıpkıbasımın yanına eserin Latin harflerine çevrilmiş hâli ile günümüz Türkçesine aktarılan şeklini de eklemiştir (Çelebioğlu, 1967). Eserin Çelebioğlu neşrinde yer alan sadeleştirilmiş hâli, Nihat Öztoprak tarafından düzenlenerek 2018 yılında tek cilt olarak tekrar neşredilmiştir (Mevlânâ, 2018).

3. Nahîfi'nin Tercümede Benimsediği Yöntem

Nahîfi, tercümesinde yanında bulunan ve yedi cilt olduğu anlaşılan Mesnevi nüshasını kullanmıştır. Eseri aynı vezinde ve beyit beyit tercüme etmiş, kelimesi kelimesine bir tercüme yapmamıştır. Bunun yerine, her beyitte ifade edilen anlamın şairin kendi üslubu çerçevesinde seçtiği kelimelerle tercüme

edilmesi usulünü benimsemiştir. Bu usul, manzum bir tercüme yapan pek çok sanatçı tarafından tercih edilen bir yöntemdir. Bunun nedeni, manzum bir metnin nazmen tercüme edilmesinin, aynı metnin mensur çevirisini oluşturmaktan daha zor olmasıdır. Bu zorluk yalnızca vezni uydurmaktan ibaret değildir. Çevirisi yapılan manzum metnin sanatsal özelliklerinin ortaya koyduğu şiirselliğin de imkân dâhilinde yansıtılması gerekir. Ayrıca çeviri yapılan dildeki kelimelerin mecaz anlamları, çağrışımları ve duygu değerlerinin erek dilde çoğu kez tek bir kelimeyle karşılanamaması karşılaşılan bir diğer güç durumdur. Bundan dolayı manzum tercümelerde anlamın tamamen korunması, ifadenin de dilin imkânları içinde çevrilmesi en sağlıklı yöntem olarak kabul edilir (Güleç, 2008, s. 68-69). Nahîfî de benimsediği tercüme usulü hakkında bilgi verdiği 1. Cildin mukaddimesinde manzum bir çeviri yapmanın güçlüğünden söz eder. Sözüne ettiği güçlüklerden biri, Arapça ve Farsçada az sözle ifade edilen bir mananın Türkçede çok sözle ifade edilmesi gerektiğinden kelimesi kelimesine bir tercüme yapmanın çoğu kez imkânsız olmasıdır. Bazen de bu durumun tam tersi ile karşılaşıldığını belirtir. Böyle bir durumda vezni doldurmak için gereksiz sözler eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca kelimelerin sahip olduğu farklı anlamlar ve çağrışımlardan dolayı sadece sözlük anlamı verilerek yapılacak bir tercümenin yanlış anlamalara sebep olacağını söyler (Çelebioğlu, 1967, s. 4-5). Bu sebeplerden ötürü Nahîfî, tercüme metni oluşturan lafız unsurlarını kendisi belirlemiştir. Bu da ister istemez etkilendiği üsluba ait dil ve lafız özelliklerinin esere yansması sonucunu vermiştir.

4. Nahîfî'nin Manzum Mesnevi Tercümesinde Sebki Hindî Özellikleri

Nahîfî, 18. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı'nın önde gelen simalarından olmakla beraber dinî-tasavvufî duyarlılığı yansıtan şiirleriyle daha çok klasik estetiğe ait çizgide eserler vermiş bir şair olarak kabul edilir (Horata, 2019, s. 510). Bununla birlikte devrin hâkim üslubu olan Sebki Hindî'den de etkilenmiştir. Mana ve muhteva bakımından Nâbî çizgisinde hikemî şiirler yazan Nahîfî, şiirlerinde tasavvufî düşünceye, gündelik hayata ait unsurlara, halk adetlerine, çeşitli tekerlemelere, atasözleri ve deyimlere yer verir. Temiz ve nazik bir İstanbul Türkçesi kullanmıştır. Şiirlerinde irsal-i mesel, tenasüp ve istiare sanatları ile somutlaştırma örnekleri çoktur (Aypay, 1992, s. 36-37). Sebki Hindî dil ve lafız özelliği olan somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırma örneklerine Mesnevi tercümesinde de rastlamak mümkündür. Eserde Arapça ve Farsça unsurların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Tercümede sık sık karşımıza çıkan genişletilmiş tamlamalar da Sebki Hindî'nin özelliklerindedir. Şairin etkilendiği edebî üsluba ait özelliklerin tercüme eserine yansımalarının, telif eserine yansımalarıyla kıyaslanmayacak kadar az olduğu da bir gerçektir. Bununla birlikte tespit edilen örnekler, üslubun şairi de derecede etkilediğine kanıt olması bakımından dikkate değerdir. Babacan, bir eserin dil ve lafız bakımından Sebki Hindî etkisinde olduğundan söz edilebilmesi için eserde "1. Genişletilmiş tamlamalar ve birleşik yapılar 2. Somutlaştırma, alışılmamış bağdaştırmalar ve duyular arası geçiş içeren ifadeler(hiss-âmîzî) 3. Yeni-orijinal kelime ve terkipler (yapılar) 4. Şiir dilinde sapmalar." olması gerektiğini belirtir (2010, s. 4). Eser manzum bir tercüme olduğundan mütercim çevirideki tasarrufu da sınırlıdır. Bundan ötürü tercüme metinde yeni-orijinal kelime ve terkiplere ile şiir dilinde sapma

olarak nitelendirilebilecek kullanımlar tespit etmedik. Ancak Sebki Hindî'nin dil ve lafız özelliklerinden sayılan Farsça ve Arapça ağırlıklı bir dil kullanımına (Babacan, 2012, s. 305) ait pek çok örneğe rastladık. Tercümede bu özelliklerin tespit edilmesi, Nahîfî'deki Sebki Hindî etkisine ışık tuttuğu gibi üslubun tercümeyle yansımaya da açıklık getirmektedir.

a. Genişletilmiş Tamlamalar

Genişletilmiş tamlama kullanımı Sebki Hindî'nin en çok dikkat çeken dil ve lafız özelliklerindedir. Sebki Hindî şairleri, ince anlamları ve zengin hayal unsurlarını bütün detaylarıyla ifade edebilmek için günlük konuşma diline ait tabirleri, daha önce kullanılmamış kelimeleri kullanmanın yanında iç içe geçmiş tamlamaları da sıklıkla kullanmışlardır (İpekten, 2018, s. 69). Tamlayan görevindeki ismin izafet kesresiyle tamlanan isme bağlandığı yapılara isim tamlaması veya “terkib-i izâfet” adı verilir. Bu çeşit tamlamalara, isim veya isim tamlamalarının eklenmesiyle genişletilmiş isim tamlamaları elde edilir. Genişletilmiş tamlamaların bir diğer şekli ise karışık zincirleme tamlamalardır. Bu çeşit tamlamalar, içinde isim ve sıfat tamlamaları ile mücanip terkiplerin biri ya da daha fazlasının birlikte bulunduğundan dolayı karışık zincirleme isim tamlamaları olarak adlandırılır (Şahinoğlu, 1997, s. 463). Karışık genişletilmiş tamlamalara Sebki Hindî etkisindeki şiirlerde sıklıkla rastlanmaktadır. Sebki Hindî şairleri, üç veya daha fazla unsurdan meydana gelen iç içe geçmiş tamlamalar ile iki unsurdan oluşmakla birlikte izafet-i maktûb veya izafet-i maktû şeklindeki tamlamalara da şiirlerinde çokça yer vermişlerdir (Babacan, 2012, s. 217). Genişletilmiş tamlama kullanımları Klasik üslupla yazılmış şiirlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı her uzun tamlama kullanımını Sebki Hindî etkisi saymak doğru bir yaklaşım değildir. Babacan bir genişletilmiş tamlama veya birleşik yapının Sebki Hindî'ye has bir kullanım özelliği taşıması için bazı özellikler taşıması gerektiğini belirtir:

- a. Eğer birden fazla tamlamadan müteşekkilsen, genellikle isim ve sıfat tamlamalarının iç içe geçmesi gerekir.
- b. Normal tamlamalardan oluşmuşsa, öncelikle izâfet-i tahsîsiyye yerine, izâfet-i maktûb tercih edilmeli, izâfet-i teşbihiyye yerine izâfet-i istiâriyyeye yer verilmelidir (bilhassa bunun hususî şekli olan izâfet-i itibâriyye yani alışılmamış bağdaştırmaya yer verilmeli).
- c. İsim ve sıfat arasında izâfet-i maktûlar yani kesik tamlamalardan oluşan isim-sıfat birleşimli ikili tamlamalar kullanılmalıdır (Babacan, 2010, s. 5).

Nahîfî'nin Mesnevi tercümesinde yalnızca isimlerle yapılmış üç veya daha çok unsurdan oluşan tamlamaların yanı sıra Babacan'ın yukarıdaki tespitlerine uyan çok sayıda genişletilmiş tamlama kullanımını mevcuttur. Bu kullanımlara örnek olarak belirlenen beyitler aşağıda belirtilmiştir¹.

“Oldu kavme derd dermân nâ-pezîr

Fitne-i pey-der-pey-i mekr-i vezîr” (b. 768, s. 30)

¹ Nahîfî'nin Mesnevi tercümesine ait örnek beyitler, Amil Çelebioğlu'nun *Mesnevi-i Şerif Ash ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi*, Cilt:1, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1967 adlı eserinden alınmıştır.

Beyitte “fitne-i pey-der-pey” (git gide artan fitne) sıfat tamlaması ile “mekr-i vezîr” (vezirin hilesi) isim tamlaması birleştirilerek dört unsurlu genişletilmiş tamlama yapılmıştır. “pey-der-pey” (git gide) birleşik zarfı tamlamada sıfat görevindedir. Tamlama, izâfet yönüne göre, “vezirin hilesinin git gide artan fitnesi” şeklinde tercüme edilir.

“Çekdi yüz bin gussa vü endûh u renc

Matlabı **güftâr-ı murg-ı nükte-senc**” (b. 269, s. 12)

Beyitte “güftâr” (konuşma) ismi ile “murg-ı nükte-senc” (nükte söyleyen kuş) sıfat tamlaması birleştirilerek üç unsurdan oluşan genişletilmiş tamlama yapılmıştır. Buradaki “nükte-senc” ifadesi “sencîden-i nükte” tamlamasının ters çevrilmesi ile oluşmuş birleşik sıfattır. Tamlama, izâfet yönüne göre, “nükte söyleyen kuşun konuşması” şeklinde tercüme edilir.

“Vaz’-ı rûbe bâzî-yi hargûşu gör

Mekr-i şîr-endâzî-yi hargûşu gör” (b. 1070, s. 42)

Beyitte “Mekr-i şîr-endâzî” (aslanı atlatan hile) sıfat tamlaması ile “hargûş” (tavşan) ismi birleştirilerek üç unsurdan oluşan genişletilmiş tamlama yapılmıştır. Buradaki “şîr-endâzî” (aslanı atlatan) ifadesi “endâhten-i şîr” tamlamasının ters çevrilmesiyle oluşmuş birleşik sıfattır. Tamlama, izâfet yönüne göre, “tavşanın aslanı atlatan hilesi” şeklinde tercüme edilir.

“Har-zâr-ı küfrden oldun halas

Ol gül-i handân-ı bağ-ı ihtisas” (b. 3939, s. 149)

Beyitte “gül-i handân” (gülen gül) sıfat tamlaması ile “bağ-ı ihtisas” (hissediş bahçesi) isim tamlaması birleştirilerek dört unsurdan oluşan genişletilmiş tamlama yapılmıştır. Tamlama, izâfet yönüne göre, “hissediş bahçesinin gülen gülü” şeklinde tercüme edilir.

“Ol hazândır ma’nide nefis ü hevâ

Akl u cân **ayn-ı bahâr-ı cân-fezâ**” (b. 2136 s. 81)

Beyitte “ayn” (aynısı, ta kendisi) ismi, “bahâr-ı cân-fezâ” (cana can katan bahar) sıfat tamlaması ile birleştirilerek üç unsurdan oluşan genişletilmiş tamlama yapılmıştır. Buradaki “cân-fezâ” (cana can katan) ifadesi “efzûden-i cân” tamlamasının ters çevrilmesiyle oluşmuş birleşik sıfat olan “cân-efzâ” ifadesinin muhaffef hâlidir. Tamlama, izâfet yönüne göre, “cana can katan baharın ta kendisi” şeklinde tercüme edilir.

“kârı **mîr-i süst-re**’yiñ saht olur

Piş ü pes fikr itmeyen bed-baht olur” (b. 1112, s.43)

Beyitte “süst-re’y” (zayıf düşünceli) sıfatı izâfet-i maktûbdur. “Mîr” (emir) ismi ile birleştirilerek iki unsurlu genişletilmiş tamlama yapılmıştır. Tamlama, “zayıf düşünceli emir” şeklinde tercüme edilir.

“Ol **azâb-ı ümmet-i bed-râya** bak

Nâkatu’llâhi ve sakyâhâya bak” (b. 2613, s. 100)

Beyitte “bed-rây” (kötü düşünceli) sıfatı izâfet-i maktûbdur. “Azâb” ve “ümme” isimleriyle birleştirilerek üç unsurlu genişletilmiş tamlama oluşturulmuştur. Tamlama, “kötü düşünceli ümmetin azabı” şeklinde tercüme edilir.

“Post oldu **ayb-pûş-ı mağz-bed**

Gayret eyler gaybı mağz-ı nağza sed” (b. 1148, s. 45)

Beyitte “ayb-pûş” (ayıp örten) ifadesi “pûşîden-i ayb” tamlamasının ters çevrilmesiyle yapılmış birleşik sıfattır. “mağz-bed” (kötü düşünceli) ise izâfet-i maktûdur. İki unsur birleştirilerek genişletilmiş tamlama oluşturulmuştur. Tamlama, “kötü olan özün ayıbını örten” şeklinde tercüme edilir.

“kalsa ol âteş ile âdem eğer

Dil-harâb-ı hüzn olurdu ser-be-ser” (b. 2147, s.82)

Beyitte “dil-harâb” (yıkılmış gönül) ifadesi izâfet-i maktûdur. “hüzn” (keder) ismi ile birleştirilerek iki unsurlu genişletilmiş tamlama oluşturulmuştur. Tamlama, “kederden yıkılmış gönül” şeklinde tercüme edilir.

“Geldi nutka tûtî didi ol zamân

Ey **garîb-i ser-şikeste** ey falân” (b. 271, s. 12)

Beyitte “ser-şikeste” (kafası yarılmış) ifadesi izâfet-i maktûdur. “garîb” (zavallı) ismi ile birleştirilerek iki unsurlu genişletilmiş tamlama oluşturulmuştur. Tamlama, “kafası yarılmış zavallı (kimse)” şeklinde tercüme edilir.

b. Somutlaştırma ve Alışılmamış Bağdaştırmalar

Dil, sürekli değişim ve gelişim içindedir. Buna dikkat çeken Ergin, dili “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.” şeklinde tanımlar (Ergin, 2009, s. 3). Dile giren yeni kavramların karşılanması için kelimelerin tek başına kullanılması yeterli olmaz. Bazı kavramlar, iki ya da daha çok kelimedenden oluşan söz öbekleri ile karşılanır. Bağdaştırma olarak adlandırılan bu yapılar, “tamlama, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri, tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler hâlinde bir araya getirme” şeklinde tanımlanır (Aksan, 2006, s. 83). Anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları arasında uyum bulunan bağdaştırmalar, alışılmış veya yakın bağdaştırmaları; anlam belirleyicileri ve anlam ayırıcıları arasında uyum bulunmayan bağdaştırmalar ise alışılmamış bağdaştırmaları meydana getirir (Aksan, 2006, s. 84). Alışılmış bağdaştırmaları oluşturan unsurlar arasındaki uyum, bu unsurların anlamları arasında yakınlık ilgisi, yaygın kullanım ve deyimlerde olduğu gibi toplum nezdinde uzlaşımından kaynaklanır. Alışılmamış bağdaştırmalar, anlam bakımından birbirinden uzak çağrışımlara sahip unsurlardan oluştuğu ve yaygın olarak kullanılmadığı için onlarda böyle bir uyumdan söz etmek mümkün değildir (Onan, 2020, s. 143). Bununla birlikte alışılmamış bağdaştırmalar okuyucunun

zihninde yeni imajlar oluşmasına katkıda bulunur. Dile yeni kavramların kazandırılmasına imkân vererek dilin zenginleşmesini sağlar. Bu bağlamda yeni ve orijinal mazmun arayışı içindeki Sebki Hindî şairleri, geniş bir hayal gücünün ürünü olan derin hayalleri, ince ve zarif anlamları aktarabilmek amacıyla alışılmamış bağdaştırmalara sıkça başvurmuşlardır. Özellikle soyut ve somut kavramların bir arada kullanıldığı terkiplerle oluşturulan alışılmamış bağdaştırmalar, şairlerin hayal ve düşünce dünyalarındaki imajları tüm detayları ve incelikleriyle okuyucuya yansıtılabilmelerinde etkili olmuştur (Belli & Mum, 2021, s. 81-82). Nahîfî'nin Mesnevi tercümesinde somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırma örneklerine rastlamak mümkündür. Nahîfî, tercüme yaparken genellikle kelimesi kelimesine bir tercüme yöntemi kullanmamıştır. Tercüme ettiği beyitin anlamını aktarırken kullandığı kelime ve terkipleri dilin imkânı nispetinde kendisi belirlemiştir. Bunun bir sonucu olarak bazı beyitlerin çevirilerinde orijinal metinde bulunmayan çeşitli somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmalara da yer vermiştir. Bu duruma örnek olarak tespit edilen beyitler, Âmil Çelebioğlu'nun günümüz Türkçesine aktardığı metin ve Nahîfî'nin kullandığı orijinal metindeki ifadelerle karşılaştırılarak aşağıda belirtilmiştir.

“Su için hasm oldular ol nâkaya
Oldular müstağrak **âb-ı fâkaya**” (b. 2610, s.100)

“Su için deveye düşman olunca yoksulluk deryasına daldılar.” (b. 2610, s.100)

از برای آب چون خصم شدند
”نان گور و آب گور ایشان بدند”²

“Su için, deveye düşman olduklarından kendileri mezara su ve ekmek oldular (helâk olup mezarı doyurdular)” (Mevlânâ, 1995, s. 201)

Beyitte soyut anlamlı “fâka” (yoksulluk) kelimesi, somut anlamlı “âb” (derya) kelimesi birleştirilerek somutlaştırma yapılmıştır. Burada amaç, “fâka”nın niteliğinin “âb” kelimesinin hem büyüklük hem de boğuculuk çağrışımlarıyla okuyucunun zihninde canlandırılmasıdır. Bir tenasüp unsuru olan “müstağrak” (boğulmuş) kelimesi ile boğuculuk çağrışımı desteklenmektedir. Beyitte anlatılan Hz. Salih peygamberin kavminin, onun mucizesi olan deveye su vermek istememeleri sonucu cömert davranmadıkları için helak edilerek deveden esirgedikleri sudan mahrum kalmalarıdır. Bu kişiler maddi anlamda fakir değildirler. Bu yüzden asıl vurgulanan gönül fakirliğinin olumsuzluğudur. İlk mısra Farsça metin ile aynıdır. 2. mısranın çevirisi ise “kendileri mezara su ve ekmek oldular” şeklindedir. Nahîfî, 2. mısrayı aynen çevirmek yerine somutlaştırma içeren bir terkipten yararlanarak mısrayı yeniden kurgulamıştır.

“Ol ki oldu pençesi **hâr-ı heves**

² “Ez berâ-yı âb çün hasmeş şodend / nân-ı gûr u âb-gûr îşân budend”

Refte-i cârûb-ı merg oldu çü has” (b. 1411, s. 55)

“Pençesi arzu ve heves dikenini olan ölüm süpürgesiyle çöp gibi süpürüldü gitti.” (b. 1411, s. 55)

آن که از پنجه بسی سرها بگفت

”همچو خس جاروب مرکش هم برفت“³

“Pençesiyle nice başlar ezen düşmanı, ölüm süpürgesi çerçöp gibi süpürdü, gitti, dedi.” (Mevlânâ, 1995, s. 109)

Beyitte soyut anlamlı “heves” kelimesi, somut anlamlı “hâr” (diken) kelimesi birleştirilerek somutlaştırma yapılmıştır. Amaç, okuyucunun zihninde “hâr” kelimesinin tene batıp yırtarak zarar vermesi ve çer çöp cinsinden değersiz bir varlık olması çağrışımının oluşturulmasıdır. Beyitte anlatılmak istenen, nefsinin arzu ve isteklerine uyararak zorbalık yapanların gerçekte değersiz kimseler olduğudur. Hevese uymanın kişiyi değersizleştirerek asıl zararı kendine verdiği vurgulanmıştır. Farsça metinde ilk mısranın çevirisi, “Dedi ki, pençesiyle nice başlar ezen...” şeklindedir. Nahîfî bu mısraya somutlaştırma bildiren “hâr-ı heves” (heves dikenini) terkihini ekleyerek mısrayı aynen çevrilen 2. mısraya uygun olarak yeniden kurgulamıştır.

“Bil anın noksânı cândır bi-gümân

Anda lâzım **gevher-i na-yâb-ı cân**” (b. 1062, s. 42)

“Onun eksiği şüphesiz ruhtur. O’na bu nadir can incisi gerektir.” (b. 1062, s. 42)

جان کمست آن صورت با تا برا

”رو بجوآن کوهر کیمیا برا“⁴

“O parlak resmin yalnız canı noksan. Yürü, o nadir bulunur cevheri ara” (Mevlânâ, 1995, s. 82)

Beyitte soyut anlamlı “cân” kelimesi “gevher-i nâ-yâb” (benzeri bulunmayan inci) tamlamasıyla birleştirilerek somutlaştırılmıştır. Burada amaçlanan, okuyucunun zihninde böylesi bir incinin benzersizliğini oluşturan güzellik, parlaklık, değerlilik ve elde edilmesindeki zorluk anlamlarına ait çağrışımların oluşturulmasıdır. Böylelikle sözü edilen “cân” kavramına bu özelliklerin yüklenmesi sağlanacaktır. Beyitteki işaret zamiri, bir önceki “Âdemi nakş itseler divârda/Bak nedir noksânını etvârda” (b. 1061 s. 42) beyitinde sözü edilen insan resmini ifade etmektedir. Buna göre beyitte anlatılmak istenen, ruha sahip olmayan insanın değersiz bir resimden ibaret olduğudur. Farsça metindeki “gevher-i kimyâ” (nadir bulunan inci) ifadesi somut bir kavramdır. Nahîfî, “kimyâ” kelimesini, “nâ-

³ “Ân ki ez pençe besî serhâ begoft / Hem çü has cârûb-ı mergeş hem bereft”

⁴ “Cân kemest ân suret bâ tâ berâ / Rev becev ân gevher-i kimyâ berâ”

yâb” (benzeri bulunmayan) ile değiştirmekle kalmamış, tamlamaya soyut anlam taşıyan “cân” kelimesini ekleyerek somutlaştırma yapmıştır.

“Belki kabil idi tafsil-i saded

Lik havfım **lağziş-i pâ-yı hıred**” (b. 717, s. 28)

“Belki mevzuyu genişletmek mümkündür. Lakin akıl ayağının sürçmesinden korkuyorum.” (b. 717, s. 28)

شرح این را کفتمی من از مرئ

5”لیک ترسم تا نلغزد خاطرئ

“Mutlaka ben bunu açar, anlatırdım, fakat bir fikir bile sürçmesin, (bundan) korkarım.” (Mevlânâ, 1995, s. 55)

Beyitte soyut bir kavram olan “hıred” (akıl) ile somut anlam taşıyan “lağziş-i pâ” (ayak sürçmesi) tamlaması birleştirilerek somutlaştırma yapılmıştır. Amaç okuyucunun zihninde ayak sürçmesi sonucu tökezleyip düşmek çağrışımının oluşturulmasıdır. Bu bölüm, Farsça metinde olumsuzluk eki atıldığında “lağziş-i hâtır” (fikir sürçmesi) şeklindedir ve “lağziş” (sürçme) kelimesinden dolayı burada da somutlaştırmadan söz etmek mümkündür. Nahîfî, tamlamaya “pâ” (ayak) kelimesini ekleyip tamlamada var olan anlamı belirginleştirerek somutlaştırmanın pekişmesini sağlamıştır. Çünkü ayak sürçmesi çağrışımı, okuyucunun zihninde somutluk bakımından sürçme kelimesinin çağrışımından daha güçlü bir imaj oluşturur. Bu durum şairin somutlaştırmaya önem verdiğinin bir göstergesidir.

5. Arapça ve Farsça Unsurların Türkçe Yerine Kullanılması

Sebk-i Hindî'nin en çok göze çarpan özelliklerinden biri de şiir dilinde meydana gelen farklılaşmadır. Daha önce kullanılmamış mazmunların aranması, yeni ve söylenmemiş anlamların ifade edilmeye gayret gösterilmesi bu üslup şairlerinin önem verdiği hususlardandır (Mum, 2019, s. 405). Bu amaçla günlük hayata ait halk dilinde yer alan tabirlerin ve deyimlerin şiir diline geçtiği görülür. Klasik üslupta yazılmış şiirlerde rastlanmayan bu durum dilde sadeleşme eğilimi olarak değerlendirmekle birlikte Sebk-i Hindî şairlerinin tamamını kapsamaktan uzaktır. Nâilî, Şeyh Galib ve Arpaemîni-zâde Sâmî gibi şairler, Arapça ve Farsça unsurlarla yapılmış terkiplerin yoğun bir şekilde kullanıldığı, anlaşılması zor bir dil kullanmışlardır (Babacan, 2012, s. 305). Böyle bir dil kullanımı, sözün anlamın önüne geçmesini engelleyerek az sözle çok mana ifade etmeyi sağlamıştır. Bunun sonucunda şiir, söz bakımından kısalsa da anlam bakımından derinleşmiştir (İpekten, 2018, s. 69). Nahîfî'nin Mesnevi tercümesinde, bazı mısraların Türkçe çeviri niteliğinden uzaklaşacak şekilde Arapça ve Farsça terkiplerden oluşan bir sentaksa sahip olduğu görülür. Çevirisi yapılan bazı beyitlerdeki mısralar, neredeyse hiçbir değişiklik yapılmadan aynen aktarılmıştır. Bu durum, çevirisi yapılan metin erek dile aktarılmadığı için tercüme

5 “Şerh-i in râ goftemî men ez merî / lik tersem tâ nelağziş hâtırî”

bakımından bir kusur olarak nitelendirilebilir. Ancak şairin yaşadığı dönemde Sebki Hindî şairlerince çok sayıda Arapça ve Farsça terkiplere yer veren, Türkçe unsurların hemen hemen hiç kullanılmadığı bir şiir dili kullanılmaktadır. Bundan dolayı Nahîfî'nin böyle bir sentaksı tercih etmesi, Sebki Hindî'nin dil ve lafız özellikleriyle uygundur. Bazı beyitlerde ise şairin Farsça metni aynen aktarmamakla birlikte sözü edilen sentaksa uygun bir çeviri tercih ettiği görülmektedir. Bu durum, eserde Sebki Hindî etkisini yansıtmaması bakımından önemli bir göstergedir.

“seng-sâr u kâfirân-ı seng-dil

Çün aña dâhil ola zâr u hacil” (b. 1436, s. 56)

سنگسار و کافران سنگ دل

6”اندر آیند اندرو زار و خجیل

Beyitin ilk mısrasındaki “seng-sâr” (taşlık alan) ve “seng-dil” (taş yürekli) unsurları Farsçadır. Arapça kökenli “kâfir” kelimesi, Farsça “ân” son ekiyle çoğul yapılmıştır ve bu hâliyle Farsçada kullanılmaktadır. Türkçe kelime bulunmayan mısra Farsça metinden aynen alınmıştır.

“Oldu zîb-i ‘arş ü kürsî vü halâ

sâkinân-ı mak’ad-ı sıdk-ı Hudâ” (b. 3605, s. 137)

بر تر انداز عرش و کرسی و خلا

7”ساکنان مقعد صدق خدا

Beyitin ikinci mısrasını oluşturan zincirleme isim tamlaması, tamamen Arapça kelimelerden oluşmuştur. Mısradaki “sâkin” kelimesi Farsça “ân” son ekiyle çoğul yapılmıştır. “Hudâ” kelimesi ile “mak’ad- sıdk” tamlaması tamlayan, “sakinân” kelimesi ise tamlanan görevindedir. Şair, 2. mısrayı Farsça metinde hiçbir değişiklik yapmadan tercüme metnine aktarmıştır.

“Kudret-i Hâlıkdır ol mahbûb-ı hûb

Pertevi ser-mâye-i cezb-i kulûb” (b. 2535, s.97)

“O güzel sevgili; Sanki yaratıcı bir kudret ve kalpleri cezbeden bir pınarın nurudur.” (b. 2535, s.97)

پرتو حقست آن معشوق نیست

8”خالقست آن گوییا مخلوق نیست

“Hakk’ın pertevidir, o maşuk değildir; o Halık’tır, güya mahluk değildir” (Konuk, 2005, s. 158)

6 Seng-sâr u kâfirân-ı seng-dil / Ender âyend ender u zâr u hacil”

7 “Ber ter endâz ‘Arş u Kürsî vü halâ / Sakinân-ı mak’ad-ı sıdk-ı Hudâ ”

8 “Pertev-i Hakest ân maşuk nîst / Hâlikest ân gûyiyâ mahlûk nîst”

Beyitte ikinci mısra Arapça ve Farsça unsurlardan oluşmaktadır. Mısradaki “Pertev” (ışık) ve “ser-mâye” kelimeleri Farsçadır. Çelebioğlu, sadeleştirilmiş metinde bu kelimeye pınar anlamı vermiştir. Mısradaki “ser-mâye-i cezb-i kulüb” (kalpleri cezbeden pınar) zincirleme isim tamlamasındaki “cezb” (çeken) ve “kulüb” (kalpler) kelimeleri ise Arapçadır. Şair, Farsça metni kelimesi kelimesine tercüme etmek yerine metni yeniden kurgulayarak sembolik ve kapalı bir anlatımı tercih etmiştir.

“Zûr u tâb-ı aşk-ı bî-şabr u sükûn

gör nice eyler seni vaqf-ı cünûn” (b. 2929, s. 112)

“Sabırsız, kararsız aşkın kuvveti de bak, seni nasıl deliliğe götürüyor.” (b. 2929, s. 112)

عشق شنگ بی قرار و بی سکون

چون در آرد کل تن را در جنون⁹

“Sükûnsuz, kararsız olan aşk, bütün teni nasıl cünuna getirir?” (Konuk, 2005, s. 261)

Beyitte ilk mısra Arapça ve Farsça unsurlardan oluşmaktadır. Mısradaki “zûr” (kuvvet) ve “tâb” (güç, kuvvet) kelimeleri Farsça, “aşk”, “şabr” (sabır) ve “sükûn” kelimeleri Arapçadır. “şabr” kelimesi, Farsça “bî” ön ekiyle olumsuz yapılmıştır. Şair, Farsça mısra “bî-karâr u bî-sükûn” ifadesini “bî-şabr u sükûn” şeklinde değiştirerek yeni bir karma zincirleme isim tamlaması oluşturmuştur. Farsça metinde tamlanan olan “aşk” kelimesi, çeviri metinde “zûr” ve “tâb” kelimelerine bağlanarak tamlayan görevinde kullanılmıştır. Böylelikle Nahîfî, yeni bir terkip oluşturmuş, anlama detay katarak anlamda derinleşme sağlamıştır.

“nevha-ger zâğ-ı siyeh-pûş-i hazân

Nâle-senc-i sebze-zâr-ı gül-sitân” (b. 1964, s.75)

“Hazanın siyah giyinmiş feryat eden kargası, gül bahçesinin yeşilliğinin kayboluşuna ağlar.” (b. 1964, s.75)

زاغ پوشیده سیه چون نوحه گر

در گلستان نوحه گرده بر خضر¹⁰

“Kara kızgun; yaşlılar gibi siyahlar giyinerek bağlarda, yeşilliklerin matemini tutar.” (Mesnevi, 1995, s. 152)

Beyitte Arapça kökenli “nevha” (matemle feryat etme) kelimesine Farsça edici, eden anlamı katan “ger” son eki getirilmiştir. Bunun dışındaki “zâğ” (karga), “siyeh-pûş” (karalar giyinmiş), “hazân” (son bahar), “nâle-senc” (feryat eden), “sebze-zâr” (çimenlik) ve “gül-sitân” (gül bahçesi) unsurlarının tamamı

⁹ “Aşk-ı şeng-i bî-karâr u bî-sükûn / Çün der âred küll-i ten-râ der cünûn ”

¹⁰ “Zâğ-ı pûşide-siyeh çün nevha-ger / Der gülîstân nevha-kerde ber hazar”

Farsçadır. Farsça metinle Nahîfî tercümesi karşılaştırıldığında, şairin beyiti aynen aktarmadığı görülmektedir. Nahîfî tarafından metne sonradan eklenen “hazân” kelimesinin çağrışımlarıyla desteklenen “zağ-ı siyeh-pûş-i hazân” (Son baharın karalar giyinmiş feryâd eden kargası) ifadesi, böylelikle daha derin bir anlam kazanmıştır. Şair, tercümede “nevha-ger” (matemle feryad eden) kelimesi yerine tercih ettiği “nale-senc” (feryâd eden) birleşik sıfatını tercih etmiştir. Sıfattaki “senc” kelimesinin “değerini anlamak” (URL-4) anlamı, bir şeyin ancak kaybedildiğinde gerçek değerinin anlaşılacağı çağrışımını şiire katmaktadır.

Sonuç

18. yüzyıl şairi Nahîfî, Sebki Hindî temsilcisi sayılmayan ancak eserlerinde bu üsluba ait kimi özelliklere yer veren bir şairdir. Türk edebiyatına kazandırdığı manzum Mesnevi Tercümesi incelendiğinde, Sebki Hindî'ye ait bazı dil ve lafız özelliklerinin kullanıldığı görülür. Bu özellikler, genişletilmiş tamlama kullanımları, somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmalar ile şiir dilinde ağırlıklı olarak Farsça ve Arapça unsurların kullanımınıdır. Tercüme bir manzum metinde veznin uydurulması, ahenk ve şiirselliğin korunması gibi zorluklar, şairin dil ve lafız konusunda rahatlıkla tasarrufta bulunmasını engellemektedir. Nahîfî, kelimesi kelimesine bir tercüme yerine çoğunlukla lafız unsurlarında sınırlı da olsa tasarrufta bulunabileceği bir yöntemi benimsemiştir. Tercümesinde rastlanan Sebki Hindî'ye ait özellikler şairin benimsediği tercüme yönteminin bir sonucudur. Tercüme, Farsça metinle karşılaştırıldığında Nahîfî'nin anlamı derinleştirmek ve detaylandırmak amacıyla kelime ve terkiplerde eklemeler ve çıkarmalar yaptığı, bazen de anlamı olabildiğince yansıtabilecek şekilde yeniden metni kurguladığı görülmektedir. Özellikle terkiplerde yaptığı değişikliklerle metne anlam genişliği kazandırmıştır. Eserin bütünü incelendiğinde tespit edilen örnekleri artırmak mümkündür. Tercüme bir eserde Sebki Hindî etkilerinin araştırılması, şairin üsluptan ne kadar etkilendiğine dair kanıt olması bakımından önemlidir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2006). *Anlambilim*. Engin Yayınevi.
- Aypay, İ. (1992). *Nahîfî Süleyman Efendi (hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve Divanı'nın tenkitli metni)*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Babacan, İ. (2010). Hüsn ü Aşk'ta Sebki Hindî tesiri. *Türkbilig*, (19), 1-24.
- Babacan, İ. (2012). *Klasik Türk şiirinin son baharı (Sebki Hindî)*. Akçağ Yayınları.
- Belli, H., Mum, C. (2021). Klasik Türk şiirinde terkiplerdeki somutlaştırma ve duygu aktarımı. *Bilig*, (97), 79-108.
- Bursalı Mehmet Tahir. (2016). *Osmanlı müellifleri*. M. Y. Saraç, M. Çiçekler (Haz.). Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).

Çelebioğlu, A. (1967). *Mesnevi-i Şerîf aslı ve sadeleştirilmişiyile sanzum Nahîfî tercümesi* (Cilt 1). Sönmez Neşriyat.

Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.

Güleç, İ. (2008). *Türk edebiyatında mesnevi tercüme ve şerhleri*. Pan Yayıncılık.

Horata, O. (2019). Klasik estetikte hazan rüzgârları: Son klasik dönem (1700-1800). T. S. Halman, M. İsen, & O. Horata (Ed.), *Türk edebiyatı tarihi* (Cilt 2, s. 417-591). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İpekten, H. (2018). *Nâilî hayatı-sanatı-eserleri bazı şiirlerinin açıklamaları*. Akçağ Yayınları.

Konuk, A. A. (2005). *Mesnevi-i Şerîf şerhi* (Cilt 2). S. Eraydın, & M. Tahralı (Ed.). Kitabevi.

Mevlâna. (1995). *Mesnevî* (Cilt 1). A. Gölpınarlı (Haz.), V. Ç. İzbudak (Çev.). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mevlâna. (2018). *Mesnevî-i Şerîf tam metin*. N. Öztoprak (Haz.), Süleyman Nahîfî (Çev.), A. Çelebioğlu (Sadeleştiren). Timaş Yayınları.

Mum, C. (2006). Sebki Hindî'de beyit yapısı, paradoksal imajlar ve çoklu duyulama. *Sözde ve anlamda farklılaşma-Sebki Hindî 29 Nisan 2005-bildiriler*, (s. 108-141). Turkuaz Yayınları.

Mum, C. (2019). Sebki Hindî. T. S. Halman, M. İsen, & O. Horata (Dü) içinde, *Türk edebiyatı tarihi* (Cilt 2, s. 392-416). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Onan, B. (2020). *Kuramdan uygulamaya anlambilimi*. Pegem Akademi.

Özyıldırım, A. E. (2006). Sebki Hindî'nin Türk edebiyatındaki seyri üzerine notlar. *Sözde ve anlamda farklılaşma Sebki Hindî 29 Nisan 2005-bildiriler*, (s. 143-153). Turkuaz Yayınları.

Şahinoğlu, N. (1997). *Farsça grameri, sarf ve nahiv*. Kitabevi.

Topal, A. (2007). Mesnevi'nin Türkçe manzum tercüme ve şerhleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 39-49.

URL-1: Uzun, M. İ. (2006). Nahîfî. *TDV İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/Nahîfî> (Erişim tarihi: 10.12.2023).

URL-2: Karavelioğlu, M. A. (14.11.2020). Nahîfî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/Nahîfî-suleyman> (Erişim tarihi: 28.10.2024).

URL-3: Bilkan, A. F. (2009). Sebki Hindî. *TDV İslam Ansiklopedisi*. www.islamansiklopedisi.org.tr/sebki-Hindî (Erişim tarihi: 12.12.2023).

URL-4: Ayverdi, İ. (2024). Senc. *Kubbealtı Lugatı*. <https://www.lugatim.com/s/senc> (Erişim tarihi: 11.12.2024).

Sebki Hindî Effect in Nahîfî's Translation of Masnavi*

İsmail Murat SOYER**

Abstract

Mevlânâ Celaleddin-i Rumi's world-renowned work, despite being written in Persian, Masnavi, is one of the most important sources that deeply influenced Turkish culture and literature with its literary and artistic aspects as well as its content. Although there were various attempts to translate the Masnavi into Turkish, aside from the commentaries that include translated sections, the complete translation of this voluminous and artistic work was only realized by Süleyman Nahîfî, an 18th-century poet. The poetic translation, completed in 1730, also served as an example for subsequent Masnavi translations. As stated in the preface of the work, Nahîfî's translation method can be described as an effort to create a poetic text by preserving the meaning expressed by each couplet as much as possible rather than translating the source text word for word. This situation inevitably makes it necessary for the poet to reflect on his personal discretion and the style and expression he was influenced by while constructing the source text. In this article, Nahîfî's highly acclaimed poetic Masnavi translation, known for his didactic poems in the Sebki Hindî style, which developed in different branches in our classical poetry, has been examined in terms of the linguistic and verbal characteristics of Sebki Hindî. The effects of the style identified in the examples have been indicated and presented in the study.

Keywords

Nahîfî, Masnavi Translation, Sebki Hindî

---

* **Date of Arrival:** 12.09.2024

Date of Acceptance: 29.10.2024

Citation: Soyer, İ. M. (2024). Nahîfî'nin Mesnevi Tercümesinde Sebki Hindî Etkisi. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 7: 24-41.

** PhD student, Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Studies, Department of Turkish Language and Literature, ANKARA/TURKIYE, E-mail: ismail.soyer@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0003-1730-1734

Влияние Течения «Себк-и Хинди» На Месневи В Переводе Нахифи*

Исмаил Мурат СОЙЕР**

Аннотация

Невзирая на то, что уникальный образец мировой культуры – произведение Мевляны Джелаледдина Руми «Месневи» написано на персидском языке, оно является одним из важнейших источников, который оказал сильное влияние на турецкую культуру с литературной, художественной точки зрения, а также своим содержанием. В свое время были произведены различные попытки перевода «Месневи» на турецкий язык. Помимо комментариев, включающих переведенные разделы, полный перевод этого объемного и художественного произведения был выполнен только в XVIII веке поэтом Сулейманом Нахифи. Поэтический перевод, заверченный в 1730 году, также послужил примером и для последующих переводов «Месневи». Как указано в предисловии к произведению, метод перевода Нахифи можно описать как попытку создать поэтический текст, максимально сохраняя при этом смысл, выраженный каждой строкой, а не переводя исходный текст построчно. При таком подходе неизбежно находят отражение личные взгляды, стиль и язык поэта, под влиянием которых он находился, при создании исходного текста. В данной статье высоко оцененный поэтический перевод «Месневи» Нахифи, известного своими дидактическими стихами в стиле Себк-и Хинди, развивавшимся в различных направлениях в классической суфийской поэзии, рассматривается с точки зрения лингвистических и вербальных характеристик течения Себк-и Хинди. В исследовании выявлены примеры и рассмотрено влияние на стиль.

Ключевые слова

Нахифи, Перевод Месневи, Себк-и Хинди

---

* Дата поступления статьи: 12.09.2024

Дата принятия статьи: 29.10.2024

Цитирование: Soyer, İ. M. (2024). *Nahîfî'nin Mesnevi Tercümesinde Sebki Hindî Etkisi*. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 7: 24-41.

** Аспирант, Анкарский Университет им. Хаджы Байрама Вели, кафедра тюркологии. АНКАРА/ТУРЦИЯ. Электронная почта: ismail.soyer@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0003-1730-1734